

Kutatások a Testvérhegy keleti előterében

(Budapest, III. ker., Bécsi út 262.,
Hrsz.: 20089/13)

A Bécsi úttól a Testvérhegy felé nyíló, több ezer négyzetméteres, eddig kihasználatlan telken a Market Építő Zrt. kivitelezésben egy OBI áruház (az újabb elképzelés szerint TESCO) kerülne megvalósításra. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal az építendő számára próbafeltárást írt elő, mivel a szomszédos telken (Bécsi út 260.) 2004-ben Havas Zoltán (BTM Aquincumi Múzeum) vezetésével végzett szondázó jellegű kutatás során, egy kelet–nyugati irányú, alapozás és kötőanyag nélküli, 17 m hosszú római falszakasz került elő. Ez alapján felvetődött, hogy a fal talán, mint kerítőfal funkcionált egy addig ismeretlen, közelben elhelyezkedő villagazdaság részeként. (HAVAS 2005, 91–95)

Ezen ismeretek tükrében került sor a fenti területen 2007. május 8. és 25. között a próbafeltáráásra.

Az érintett telek rendkívül változatos domborzati viszonyokkal rendelkezett. A Bécsi úttól nyugatra eső területnek mintegy a harmada az út szintjén húzódott, majd egy platóval meredeken emelkedett, kb. 10 m magasságig. A szintkülönbségek nemcsak a természetes domborzati viszonyokból, hanem az egykor a Bécsi út keleti oldalán működő téglagyár erre a területre is kiterjedő földmozgatásából adódtak. A mára visszatöltött, egykor ipari

Investigations in the eastern foreground of Testvérhegy

(Budapest III, 262 Bécsi Road,
Lrn: 20089/13)

The construction of an OBI (or according to more recent plans a TESCO) shopping center is planned by the Market építő Zrt. on a several thousand square meter empty lot that opens from Bécsi Road toward Testvérhegy. The Office of Cultural Heritage Protection ordered the investor to pay for a test excavation since an east-west running 17 m long Roman dry wall was found without mortaring or foundation on the neighboring lot (Bp. III, 260 Bécsi Road) during a test excavation directed by Zoltán Havas, archaeologist (BHM Aquincum Museum) in 2004. It was suggested that the wall was formerly a fencing wall from an as yet unknown nearby villa farm. (HAVAS 2005, 91–95)

The test excavations were carried out with respect to the above factors between 08 and 25 May, 2007.

The lot had a highly varied surface. About one third of the territory west of Bécsi Road lay at the height of Bécsi Road and then rose steeply onto an approximately 10 m high plateau. These differences in altitude were not simply natural phenomena but were partly caused by earth moving related to the brick factory that had operated on the eastern side of Bécsi Road. Thus, the layer sequences were strongly influenced by the former intensive clay extraction in this refilled, for-

hasznosítású terület rétegvizonyait tehát jelentősen befolyásolta a hajdani intenzív agyagbányászat. Ennek köszönhetően az általunk kutatott pontokon helyenként 4-5 m vastag, masszív, építési törmelékből álló újkori feltöltést tudtunk megfigyelni.

Az épület tervezésénél is szem előtt tartották a meglévő domborzati viszonyokat, így az áruház három különböző alapozási szinten, teraszos elhelyezésben kerül kivitelezésre. Ezeket figyelembe véve kezdtük meg a próbafeltárást és a három kutatóárokot az egymástól eltérő magasságú szintekhez igazítottuk. A beépítendő területen összesen 1750 m²-t érintő részt mélyítettünk és tártunk fel a tervezett épület mélygarázsának alapozási szintjéig.

A terület legmagasabban fekvő nyugati oldalán nyitott délnyugat–északkeleti irányú, 490 m²-es, 1. számú árok feltárása negatív eredménnyel zárult, itt csak építési törmelékkel kevert újkori visszatöltést lehetett megfigyelni. Hasonlóan negatív eredményt hozott a terület keleti – a Bécsi úthoz legközelebbi – oldalán nyitott, szintén délnyugat–északkeleti irányú, 500 m²-es, 3. számú árok. Mivel itt volt a legalacsonyabban fekvő rész, ezért mindössze 60 cm mélységig kellett mélyíteni, amelyel szintén csak újkori feltöltést tudtunk átvágni.

A 2. számú, északnyugat–délkeleti irányú, 490 m²-es árok, amelyet a tervezett épület középső teraszán tűztünk ki, mintegy 4/5-ében az alapozási magasságig újfent újkori bolygatás jelentkezett. Az árok északnyugati végében viszont az építési szintbe nyúló, jó megtartású, 50 cm széles, részben *opus spicatum* technikával készült római kori falsarok került elő. A metszetal tanúsága szerint a kb. 4 m vastag újkori feltöltés alatti, a római jelenséget tartalmazó

merly industrial territory. Accordingly, we could sometimes observe 4-5 meters thick massive modern fills comprising building debris in the investigated areas.

The surface conditions were taken into account in the designs of the future building: the shopping center would be constructed on three different foundation levels in a terraced arrangement. The test excavation was started taking this criterion into consideration and the three test trenches were opened at these three different altitudes. A territory of 1750 m² was opened and unearthed on the future construction site down to the foundation level of the planned deep-parking.

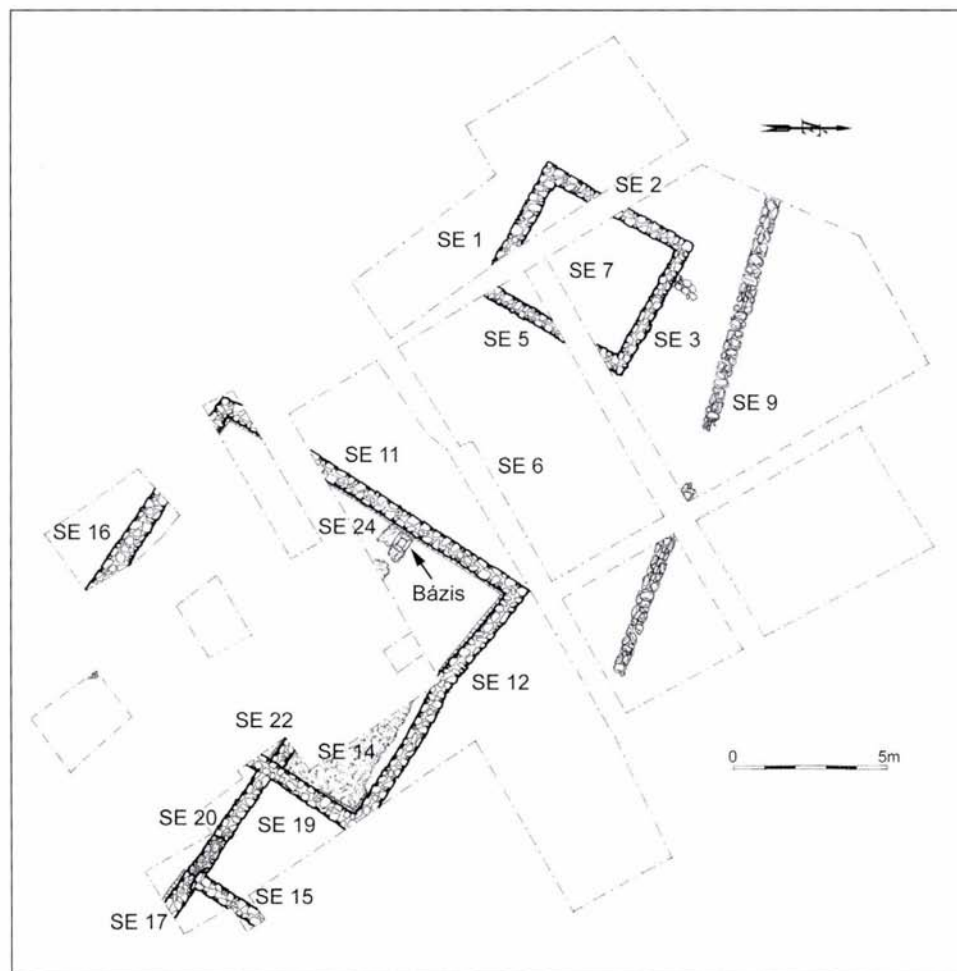
In trench no. 1, which covered 490 m² in a southwest-northeast direction on the highest western side of the territory, the excavation brought negative results with only the modern refill mixed with building debris observed. Trench no. 3, covering 500 m² running in an also southwest-northeast direction through the eastern side of the territory lying the closest to Bécsi Road, also proved to be archaeologically empty. As this area was the lowest lying, we had to dig no deeper than 60 cm. We could only observe modern fill.

Modern disturbances appeared at the depth of the foundation level over about 4/5 of trench 2, which ran in a northwest-southeast direction and covered 490 m² on the middle terrace of the future building. In the northwestern end of the trench there was a 50 cm thick well preserved Roman period wall corner partly built using an *opus spicatum* technique that extended into the construction level. Based on the section wall, the brown mixed layer that contained the Roman phenomenon sloped in an easterly direction under the 4 m thick modern fill. Thus, no other ar-

barna, kevert földréteg kelet felé lejtett, ezért a kutatóárok többi részén az alapozási szint eléréseig nem kerültek elő újabb régészeti objektumok. Mivel a falsarok a tervezett alapozási sík szintje felett jelentkezett, ill. a mészkőből készült, sárgásfehér habarcsba rakott falak irányukkal az építési terület felé mutattak, szükségessé vált, hogy a próbafeltárást, egy szerződés-módosítás alapján, megelőző feltárás kövesse.

chaecological features appeared until the foundation level in the rest of the test trench. As the wall corner appeared above the foundation level marked in the designs and the direction of the limestone walls laid in yellowish white mortar pointed toward the construction site, an preventive excavation had to be carried out after modification of the contract.

The preventive excavation, carried out between August 6 and October 2, 2007,



1. kép: Az ásatási terület összesítő rajza

Fig. 1: Complex ground plan of the excavation territory



2. kép: A négyszögletes épület falai és omladéka bontás közben (újkori vízvezeték részletével)
 Fig. 2: Walls and debris from the quadrangular building during cleaning (with a detail of a modern water conduit)

A 2007. augusztus 6. és október 2. között végzett megelőző feltárás mintegy 750 m²-es területet érintett, amelyet a 2. számú kutatóárokban előkerült római falak irányának megfelelően jelöltünk ki. (1. kép) A kutatást a terület ezen részének gépi szintreszedése után, a kitűzött szelvényrendszer keretein belül, a májusban előkerült római falsaroktól kiindulva kezdtük meg.

A munka előrehaladtával az ásatási terület északnyugati részén egy 5×5 m belmértű, magában álló római építmény falainak jó állapotú maradványait tártunk fel. (2. kép) Az északnyugat–délkeleti tájolású épületet 45-50 cm széles, sárgásfehér habarcsba rakott tört mészkövekből épült falak vették körül (SE1-SE2-SE3-SE5), szabályos négyszöget alkotva. A falszövet nagy részben lapjukra fektetett mészkövekből kialakított *opus spicatum* technikával készült. (3. kép) A falak jelentkezési szintjével egy magasságban, az általuk határolt területen belül zömmel *tegula*- és *imbrex*töredékekből álló, helyenként köves törmelék folt (SE 7) húzódott. Az 50-60

covered a territory of about 750 m² based on the direction of the Roman walls unearthed in test trench 2 (Fig. 1). An excavating machine removed the upper layer and then the territory was unearthed in a cut system starting from the wall corner discovered in May.

As the work proceeded, the well preserved remains of the walls from an independent Roman construction with an inner space of 5 m × 5 m was uncovered in the northwestern part of the territory (Fig. 2). The northwest-southeast oriented building was surrounded by a regular quadrangle formed by 40-50 cm thick walls (SE1-SE2-SE3-SE5) made from broken limestone blocks laid in yellowish white mortar. The better part of the wall was constructed from limestone blocks laid on their flat sides using an *opus spicatum* technology (Fig. 3). A debris accumulation mostly consisting of *tegula* and *imbrex* fragments and sometimes stone debris (SE 7) lay within the walls at the height of their appearance. The excavation of the territory between the high-quality Ro-

cm magasságig megőrződött, kiváló minőségű római falak közötti terület feltárása egy, a jelenséget keresztező földalatti vízer miatt szinte állandó szivattyúzást igényelt. Beazonosítható járósínt nem került elő a mélyítés során, az feltehetően a törmelék (SE 7) vonalában húzódnak valamikor, ám mára az újkori bolygatás teljesen megsemmisítette. Ennek tükrében az előkerült falak az alapozáshoz tartozhattak, de nem vehető el az a lehetőség sem, hogy egy gyengébb kivitelezésű padló az intenzív talajvízmozgásnak esett áldozatul.

Az épület északkeleti falával megközelítőleg párhuzamosan, attól mintegy 2 m-re, egy, feltehetőleg az egykoron a római épülethez tartozó kövek felhasználásával készült, újkori vízvezeték szakasz (SE 9) került elő, amelyet 15-16 m hosszban tártunk fel. A mészkövekkel határolt csatornában zöld mázzal bevont, galléros kerámia csövekből készített vezeték futott. Feltételezhető, hogy kialakításában szerepet játszott a Testvérhegyen eredő, az ásási területet is keresztező vízer, amelyet talán a római korban is hasznosítottak víznyerő helyként.

man walls, preserved to a height of 50-60 cm, was carried out with nearly continuous pumping because of an underground streamlet that intersected the archaeological feature. No identifiable floor level was discovered during the digging. It must have been at the level of the debris (SE 7) but was destroyed by modern disturbances. Accordingly, the uncovered walls must have been part of the foundation, although it is also possible that a poorer quality floor had fallen victim to intensive ground water movements.

A modern water conduit (SE 9) was found about 2 m from the northeastern wall of the building running in parallel to it, constructed from the stones of the Roman building. It was uncovered along a length of 15-16 m. A pipe made from green-glazed collared ceramic tubes ran in the conduit bordered by limestone blocks. The streamlet that came down from Testvérhegy and crossed the excavation territory must have played a role in the construction of this water conduit and it could perhaps also have been used as a water source in the Roman period.



3. kép: *Opus spicatum* technikával készült falszövet részlete.
Fig 3: Fragment of a wall constructed with *opus spicatum* technique

Az egykori felmenő épületfalak mészköves omladékának (SE 6) maradvékát zömmel a falaktól délkeletre, keletre tártuk fel, 2-6 m széles sávban, míg az északi és északnyugati oldalon kis foltokban, inkább az egykori tetőszerkezethez tartozott *tegula* és *imbrex* alkotta omladék került elő. Ekkorra már az ásatási terület egészén elértük a tervezett alapozási mélységet, az épületomladék feltárására, kiterjedésének vizsgálatára és dokumentálására viszont még az alapszint alatt is volt lehetőségünk. Ennek a délkelet felé lejtő mészköves omladékának (SE 6) tisztítása közben, egy északkelet–dél nyugati irányú, római kori falszakasz (SE 11) részlete került napvilágra, a már részben feltárt négyszög alaprajzú római épülettől 7 m-re.

Bebizonyosodott tehát, hogy itt egy nagyobb épülettel, ill. annak részletével állunk szemben, ezt azonban nem tudtuk teljes felületen kibontani, mivel jelentkezős szintje megnyugtató mélységben volt az alapozási szinthez képest. Ezért csak egy-egy sávot, ill. a tervezett cölöpalapok helyét tudtuk feltárni, így az előkerült részletek pontszerűsége miatt az alaprajz nem lehet összefüggő.

Az ásatási terület rétegvizsgálatai a következőképpen alakultak. Az épületek maradvékait teljes felületi kiterjedésükben mintegy 3-4 m vastag újkori feltöltés borította. Ez alatt a réteg alatt egy barna, helyenként agyagos, kőmorzsálékos földréteg helyezkedett el, ami nemcsak takarta a római jelenségeket, hanem a római falak mellett is lehúzódtott, ill. sok helyen magában foglalta a római kori omladékot is. A réteget szintén újkori bolygatásnak kell tartanunk, mert a csekély mennyiségű római kori tárgyi emlékeanyag újkorral keverve került elő belőle. Az esetek zömmében ez a réteg közvetlenül az egykori járószin-

The remains of the limestone debris of the vertical walls (SE 6) were mostly found in a 2-6 m broad strip east-south-east of the walls, while *tegula* and *imbrex* debris, the remains of the roof construction, appeared in patches on the northern and north-western sides. By that time, we had reached the planned foundation level over the entire territory. Nevertheless, it proved possible to uncover the debris, to examine its extent and to document it even beneath the foundation level. During the cleaning of this limestone debris (SE 6), which sloped toward the southeast, a section of a northeast-southwest running stretch of Roman period wall appeared (SE 11) 7 m from the already partly revealed quadrangular Roman building.

It became certain that this was a larger building or a part of one. Nevertheless, it could not be unearthed over the entire surface since its appearance was deeper than the foundation level of the proposed building. We could only uncover a few strips and the places of the future post foundations. As the uncovered fragments were scattered in small spots it was not possible to produce a coherent ground plan.

The layer sequence appeared as follows over the excavation territory. The remains of the buildings were covered with a 3-4 m thick modern fill over the entire surface. A brown, sometimes clayey earth mixed with crumbly stone debris not only covered the Roman phenomena but also extended downwards along the Roman walls and often enclosed the Roman period debris. This layer was also a modern disturbance since the few Roman objects discovered in it were mixed with modern remains. Generally, this layer extended until the level of the solid Roman debris

tek felett található tömör, római omladék szintjéig tartott. Az omladék alatt egy délkelet felé vastagodó, homogén barna színű agygréteg húzódott, amelybe egykoron a római kori épület falainak alapozását mélyítették. A legelső megfigyelt réteget az a tömör sárga színű agygréteg jelentette, amely leletanyagot már egyáltalán nem tartalmazott.

A két római épület közötti omladék elbontása, ill. a rétegek átvágása után bizonyossá vált, hogy közöttük szerves építészeti kapcsolat nem volt. A kisebb, 5×5 m belméretű építmény funkciója kérdéses, bár falainak vastagsága és kiváló minősége miatt fontos szerepe lehetett. Nem példa nélküli a pannoniai római kori villagazdaságokban egy hasonló méretű, kisebb, különálló építészeti egység, pl. Ellenderhof vagy Regelsbrunn (B. THOMAS 1964, 248, 128. ábra; 259, 136. ábra) esetében, amelyekhez hasonlóan joggal gondolhatunk arra, hogy itt is egy azokhoz hasonló toronyszerű építmény maradványával van dolgunk.

Miként azt a rétegtani megfigyelések mutatták, a terület már a római korban is lejtett délkelet–kelet felé, így valószínűleg ennek köszönhető, hogy a két épület alapozása között 1 m-es szintkülönbséget lehetett mérni, tehát feltehetőleg különböző szinteken, teraszokon építették fel őket. Hasonló szinteltolást lehetett megfigyelni a közeli békásmegyeri villa esetében is, csak itt épületen belül, annak tengelyében történt a váltás. (PÓCZY 1971, 86, 1. kép)

A területen előkerült, másik, nagyobb alapterületű római épület mind előrehaladottabb, de csak pontszerűen végzett feltárása megmutatta, hogy itt az 50 cm széles, sárgásfehér, általában a habarcsba vízszintesen fektetett, tört mészkövekből készült

above the former floor level. Under the debris, a homogenous brown clay layer thickened toward the southeast. The foundations of the Roman period buildings were sunk in this layer. The lowermost layer that was observed comprised a compact yellow clay layer which did not contain finds.

It was certain that after the clearing of the debris between the two Roman buildings and cutting through the layers that there was no organic architectural connection between the two structures. The function of the smaller, 5 m × 5 m building is problematic although the thickness and the high quality of the walls suggest that it must have been important. Similar smaller separate architectural units can be found in other Pannonian Roman villa farms as well like Ellenderhof or Regelsbrunn (B. THOMAS 1964, 248, fig. 128; 259, fig. 136). This construction may have been the remains of a similar tower-like construction.

As is evidenced by stratigraphic observations, the territory already sloped in a southeasterly - easterly direction in the Roman period, so it must be due to this circumstance that an altitude difference of 1 m could be observed between the foundations of the two buildings: they were probably built on two different terraces. A similar shift in altitude could be observed at the nearby Békásmegyer villa, with the difference that the shift appeared within the building along its axis. (PÓCZY 1971, 86, fig. 1)

The increasingly complete, yet still patchy excavation of the larger Roman building demonstrated that the 50 cm thick walls built from yellowish-white broken limestone slabs generally laid horizontally in the mortar belonged to a building of several rooms with a regular ground



4. kép: Az ásatás területe madártávlatból

Fig. 4: The excavation territory from a bird's-eye view

falak egy szabályos alaprajzi sémát mutató, több helyiségből álló épülethez tartoznak. (4. kép) A feltárt részletek azonban sajnos sem a pontos alaprajz megrajzolására és a belső helyiségkiosztás tisztázására, sem az építéstörténet felvázolására nem elegendők. A körülmények ellenére azonban a következők megfigyelésére nyílt lehetőségünk, bár ezekkel inkább a kérdések számát sikerült növelnünk.

Az épület feltárt falai rendkívül egységes képet mutattak. Azonos szerkezet, a sarkoknál szinte kivétel nélkül összeépítve. Az egyetlen hozzáépítést az északnyugat-délkeleti irányú SE 22 fal jelentette, amelyet az SE 19, SE 20 falak alkotta T-alakú falkereszteződéshez toldottak. Ennek a falnak újabb részlete már nem került elő, így kérdéses, hogy milyen arányban és irányban osztotta a belteret. Nem kizárt, hogy a vele párhuzamos SE 12 fallal állt

plan (Fig. 4). The recovered details, however, were not sufficient to permit a precise ground plan to be produced or for clarification of the organization of the rooms or phases of construction history. Despite these circumstances, the following elements could be observed, although most of them only increase the number of the problems.

The uncovered walls of the buildings display a uniform picture. Their structure was identical and the walls were nearly always jointed at the corners. The only annexed wall was a northwest-southeast running one marked SE 22, which was added to the T-shaped crossing of walls SE 19 and SE 20. No more details from this wall have been found, so it is not clear in what proportions and direction it divided the interior. It may well be linked with wall SE 12 running parallel to it since the

kapcsolatban, itt ugyanis – körülbelül a feltárt szakasz közepénél – egy törés volt a vonalvezetésében; ugyanazon fal két szakaszának iránya kb. 15 cm-rel eltér egymástól, amit egy ferde toldással hidaltak át. Természetesen lehet ez egy egyszerű kivitelezési probléma, de lehet egy SE 22 fallal kapcsolatos átépítés emléke is. Ezt támasztaná alá az is, hogy *in situ* terrazzo (SE 14) csak SE 12 és SE 22 falak között került elő, viszont az SE 12 fallal sarkot alkotó, északkelet–dél nyugati irányú SE 11 falnál már nem. Ez utóbbi szakaszon ugyanakkor az egykori járósíntet egyértelműen jelezte egy 30 cm-rel lentebb húzódnó, foltokban megmaradt meszes szint (SE 24), amelyen eredeti helyén állt egy mészkőből faragott, 50×40 cm átmérőjű csonkagúla alakú bázis. (5. kép) Ugyanitt tehát, bár a meszes járósínten (SE 24) húzódnó római törmelékréteg terrazzodarabokat is tartalmazott, terrazzo már nem került elő.

Az északkelet–dél nyugati irányú SE 11 fal teljes hosszában, a vele sarkot alkotó SE 16 fal feltárt szakaszán és SE 12 falnak a „töréspontig” tartó részén fehér színű vakolat kisebb-nagyobb foltokban megmaradt maradványai kerültek elő, ezeken festésre, mintákra utaló jeleket nem találtunk. (6. kép) Falfestménytöredékeket a római kori omladék sem tartalmazott. SE 12 falnak a „törésponttól” délkelet felé tartó részén és a vele sarkot alkotó SE 19 falon már nem vakolat, hanem terrazzo maradványok voltak. A fentiek alapján elképzelhető, hogy az egységes képet mutató SE 11, SE 12, SE 16 falszakaszok eredetileg egy nagyobb belméretű (10×8 m) helyiséget vettek körül, amelyet azután SE 22 fallal, egy átépítés során beszűkítettek.

A feltárás során egy ajtónyílást sikerült megfigyelni SE 20 falban (folytatása SE 17 fal), a 140 cm széles nyílás alját és ol-

line of the wall broke approximately in the middle of the uncovered stretch and the directions of the two lengths of the same wall diverged by about 15 cm, bridged by an oblique insertion. Naturally, it could be a simple problem related to the execution of the wall. However, it could also be a trace of the reconstruction of wall SE 22. The fact that *in situ* terrazzo (SE 14) was found only between walls SE 12 and SE 22 but not by the northeastern – southwestern wall (SE 24), which formed a corner with wall SE 12, supports this idea. At the same time, a limey surface (SE 24) preserved in spots in this latter area indicated the former floor level was 30 cm deeper, on which a truncated-cone-shaped 50 cm × 40 cm limestone base stood in its original place on the former floor level (Fig. 5). No terrazzo was found here, al-



5. kép: Római kori falsarok, előtérben „in situ” mészkőbázissal

Fig. 5: Roman period wall corner with an “in situ” limestone base in the foreground

dalait terrazzóval kenték le. Arra egyelőre nem lehet magyarázatot adni, hogy az egyértelműen összeépített SE 15, SE 17, SE 20 falak közül az ajtóra merőleges SE 15 fal egy része miért került a nyílásba, annyi azonban bizonyos, hogy valamikor SE 15 faltól kiindulva elfalazták ezt a bejáratot. Az ajtónyílástól északkeletre, SE 19, SE 20, SE 15 falakkal határolt területen egy nyitott tér vagy az épület széle lehetett, mert itt kizárólag tetőomladékhoz tartozó *tegula*- és *imbrecto*redékek, valamint vaszőgek hevertek.

A feltárt falak által határolt területen belül mindenhol megtalálható volt egy kb. 20-40 cm vastag omladékréteg, amelyet kötőrmelék, tetőcserép-, *tubus*-, terrazzo- és habarcsdarabok alkottak. Az egyik kijelölt alapozási cölöphelyen ebből a római törmelékrétegből egy *noricum-pannoniai* volutamotívummal keretelt, mészkőből készült feliratos tábla 40×40 cm-es töredéke került elő. (7. kép) Az, hogy ez az épülethez tartozó építési felirat része lehetett vagy másodlagos építőanyagként került beépítésre, egyelőre kérdéses.

though the Roman debris layer covering the limey floor level (SE 24) contained terrazzo fragments as well.

Remains of white plaster were preserved in patches of various sizes along the entire length of the northeast-southwest running wall SE 11, along the uncovered section of wall SE 16, which formed a corner with the former wall and along wall SE 12 until the “breaking point” (Fig. 6). There were no traces of painting or patterns. The Roman period debris did not contain remains of frescos either. The section of wall SE 12 southeast of the “breaking point” and wall SE 19 forming a corner with it bore traces of terrazzo instead of plaster. Accordingly, it seems probable that wall stretches SE 11, SE 12 and SE 16, which display a uniform picture, enclosed a larger room (10 m × 8 m) which was later made narrower with wall SE 22 during reconstruction.

A single doorway could be observed in wall SE 20 during excavation (continuing in wall SE 17). The bottom and the sides of the 140 cm wide doorway were plastered



6. kép: Római kori fal fehér vakolat maradványaival
Fig. 6: Roman period wall with the remains of white plastering

A feltárásból nagyon kevés tárgyi leletanyag származott, mivel az újkori bolygatás mindenhol elérte az egykori járószin- teket is. A kerámialeletek kivétel nélkül a kevésbé jellegzetes sűrke házi kerámiák és sárga korsók csoportjához tartoznak, az egyetlen *terra sigillata* darab Westerndorf vagy Rheinzabern köréhez köthető (Vámos Péter meghatározása). A fémanyagokat nagyobb mennyiségű vasszög és 10 db bronzpénné képviseli, az azonosítható érmék közül a legkorábbi Hadrianus a legkésőbbi Diocletianus nevéhez köthető. Amennyiben a római omladékból származó Hadrianus *sestertius* nem egy teza- urált darab, megkockáztathatjuk, hogy a villaszerű épület akár már a 2. század első harmadában létrejöhetett és legalább a 3. század végéig, 4. század elejéig használat- ban volt. Ezzel a legkorábbi ilyen jellegű emlék lenne a budai hegyvidék villáinak sorában. Természetesen ezt az elképzelést még jelentősen módosíthatja a leletanyag teljes feldolgozása.

A leletek közül kiemelhető még egy bekarcolt kurzív felirattal ellátott *tegula* két töredéke, melynek szövege azonban egyelőre nem értelmezhető. A leletanyag ilyenfokú hiánya adódhatott abból is, hogy a villát felhagyásakor teljesen kiürítették, majd a még hosszú ideig elhagyatottan álló épületet szinte az utolsó szögig lecsu- paszították.

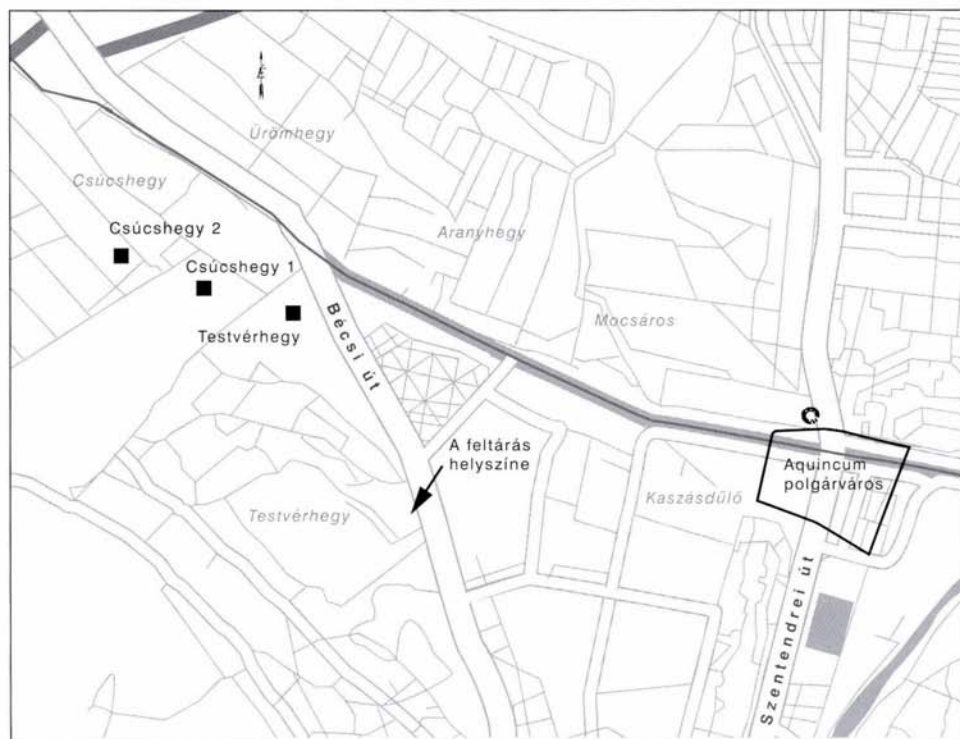
Az Aquincum környéki villagazdaságok közül a közeli testvérhegyi villa feltárása során láthattuk, hogy a *pars urbana* és *pars rustica* épületei nagy területen, elszórtan helyezkednek el, ez alapján feltételezhető, hogy a 2004-ben, a Bécsi út 260. szám alatt feltárt római fal (HAVAS 2005, 93–94) az újonnan előkerült villagazdaság része volt. A két lelőhelyen talált maradványok sze- rint, legalábbis a jelenlegi állapotukban,



7. kép: Keretelt, feliratos tábla töredéke
Fig. 7: Fragment of a framed, inscribed tablet

with terrazzo. It was wall SE 15 of walls SE 15, SE 17 and SE 20, that had certainly been built together that ran in perpen- dicular by the door, but it cannot be ex- plained why it was built into the opening. It is, nevertheless, certain that at a certain date this entrance was walled-in from the direction of wall SE 15. An open space or the edge of the building may have been situated northeast of the doorway in the area bordered by walls SE 19, SE 20 and SE 15 since only *tegula* and *imbrex* frag- ments from the roof and iron nails were recovered here.

An approximately 20-40 cm thick debris layer could be found everywhere within the area enclosed by the walls. It contained stone debris, *tubus*, terrazzo and mortar fragments. In one of the post foundations, a 40 cm × 40 cm fragment of a limestone inscribed tablet was found framed with a



8. kép: A feltárás helyszíne a környező villák jelölésével
 Fig. 8: The location of the excavation with the villas marked

az épületegyüttes egy északnyugat–délkeleti irányú tengely mentén volt tájolva.

A feltárt épületrészletek topográfiai helyzete és az előkerült falak minősége alapján kijelenthetjük, hogy az ásatással egy eddig ismeretlen római kori villát sikerült lokalizálnunk, amely szervesen illeszkedik a korábban már megismert budai hegyvidék villáinak sorába. Amennyiben északról dél felé haladva számba vesszük az Aquincum–Brigetio diagonális út mellett elhelyezkedő épületmaradványokat, láthatjuk, hogy ezek az út mentén felfűzve, szabályos ütemben követik egymást. (B. THOMAS 1964, 216–237; PÓCZY 1971, 93, 17. kép; PÓCZY–ZSIDI 1986, 132, 53. kép; ZSIDI 1994, 299) Sorrendben: Csúcshegy II (NAGY 1937, 58), Csúcshegy I (SZILÁGYI

Noricum-Pannonian volute motif (Fig. 7). It is not yet clear whether it was part of the building inscription of this house or whether it was used secondarily as building material.

Very few finds were recovered during the excavation since the modern disturbances reached down everywhere to the former floor levels. All the ceramic finds come from less characteristic grey household ceramics and yellow jugs and the only Samian ware fragment may be affiliated with Westerdorf and Rheinzabern products (identified by Péter Vámos). The metal finds were represented by many iron nails and 10 bronze coins. Among the coins that could be identified, the oldest can be linked to Hadrian, while the youngest

1949, 67), Testvérhegy (GARÁDY 1936, 88–96; GARÁDY 1938, 184–187; LÁNG 2003, 95–110; LÁNG 2004, 90–105), majd egy hiátus után a következő lelőhely a Kapucinus domb (WEKERLE 1885, 20–24). (8. kép) A csúcshegyi és testvérhegyi villákat követő sorba pontosan beleillik a mostani feltárással részleteiben megismert villaépület, ami tovább erősíti az ezekhez az épületekhez tartozó földbirtokok rendszerével, nagyságával kapcsolatos elképzeléseket, miszerint kb. 5–8 km²-es birtoktestek rekonstruálhatóak egy-egy ilyen épülethez. (PÓCZY 1971, 92; ZSIDI 1994, 294)

Anderkó Krisztián

Irodalom/References:

B. THOMAS 1964 – B. Thomas, E.: Römische Villen in Pannonien. Budapest 1964.
GARÁDY 1936 – Garády S.: Ásatások az óbudai Leopold-téglagyár mellett. ArchÉrt 49 (1936) 88–96.
GARÁDY 1938 – Garády S.: Az Aquincum–Brigetiói római út felkutatása az óbudai Aranyhegyi árok mentén. Laureae Aquincenses. DissPann II, 10 (1938) 184–187.
HAVAS 2005 – Havas Z.: Szondázó jellegű kutatás a Bécsi út 260. számú telken (Test excavation on lot 260 Bécsi Road). Aqfűz 11 (2005) 91–95.
LÁNG 2003 – T. Láng O.: Római kori útrészletek az aquincumi polgárváros municipiális territoriumán (az úgynevezett testvérhegyi villa környezete) (Roman period road segments in the municipal territory of the Aquincum Civil Town [the environs of the so-called Testvérhegy villa]). Aqfűz 9 (2003) 95–110.

one was issued during the reign of Diocletian. If Hadrian's *sestertius* found in the Roman debris did not come from a hoard, the villa-like construction may already have been standing in the first third of the AD 2nd century and it was used at least until the end of the AD 3rd century and the beginning of the AD 4th century. Thus, this may be the oldest monument of this type among the villas in the Buda hills. Naturally, the analysis of the find material may significantly modify this theory.

Among the finds, two fragments of a *tegula* with an inscribed cursive inscription should be mentioned. The text, however, cannot be interpreted. The absence of finds can probably be explained by the fact that the villa was emptied when it was abandoned and everything was removed from the building that stood empty for a long time.

Of the villa farms around Aquincum, it was noted during the excavation of the Testvérhegy villa that the buildings of the *pars urbana* and the *pars rustica* were loosely distributed over a large territory, which suggests that the Roman wall unearthed at 260 Bécsi Road in 2004 (HAVAS 2005, 93–94) might belong to the villa farm unearthed this year. Based on the remains uncovered at the two sites, the building complex seems to have had a northwest-southeast orientation at least at the present stage of investigation.

The topographic position of the uncovered building fragments and the quality of the unearthed walls suggests that this may be a new Roman villa which fits within the series of the already recognized villas of the Buda hills. Regarding the building remains along the diagonal Aquincum-Brigetio road it can be seen that they are regularly distributed along

LÁNG 2004 – T. Láng O.: Újabb adatok az ún. testvérhegyi villa topográfiai helyzetéhez (New data on the topographic position of the so-called Testvérhegy villa). *Aqfűz* 10 (2004) 90–105.

NAGY 1937 – Nagy L.: A csúcshegyi római villa Óbudán. *BudRég* 12 (1937) 27–60.

PÓCZY 1971 – Póczy K.: A békásmegyeri villa és az Aquincum környéki gazdaságok a markomann háborúk után (Die Villa von Békásmegyer und die Gutshöfe in der Umgebung von Aquincum nach den Markomannkrieg). *BudRég* 22 (1971) 85–100.

PÓCZY–ZSIDI 1986 – Póczy, K. – Zsidi, P.: Villen und Gutshöfe. In: H. Polenz (Hrsg.), *Das römische Budapest*, 1986, 131–145.

SZILÁGYI 1949 – Szilágyi J.: Kutatások Aquincumban. I. Úti örállomás a Csúcshegy tövében. II. A Rákospatak-menti római kori erődítmény és fahíd. *ArchÉrt* 76 (1949) 67–79.

WEKERLE 1885 – Wekerle L.: Régészeti ásatásaim az ún. Kapuczinus dombon. *ArchÉrt* 5 (1885) 20–24.

ZSIDI 1994 – Zsidi, P.: Die römische Villa von Kaszás-dűlő – Csikós utca und die Frage der Villen im Territorium des Munizipiums von Aquincum. *Balácai Közlemények* 3 (1994) 292–311.

the road from north to south (B. THOMAS 1960, 216–237; PÓCZY 1972, 93, fig. 17; PÓCZY–ZSIDI 1986, 132, fig. 53; ZSIDI 1994, 299). These villas are the following ones in order: Csúcshegy II (NAGY 1937, 58), Csúcshegy I (SZILÁGYI 1949, 67), Testvérhegy (GARÁDY 1936, 88–96; GARÁDY 1938, 184–187; LÁNG 2003, 95–110; LÁNG 2004, 90–105), then after a hiatus Kapuczinus hill (WEKERLE 1885, 20–24). (Fig. 8) The villa farm, sections of which were uncovered this year, exactly fit into this series of villas following the Csúcshegy and Testvérhegy villas, which supports the theories concerning the system and the size of the lands connected to these buildings, according to which an estate of about 5–8 km² can be reconstructed in connection with each building. (PÓCZY 1971, 92; ZSIDI 1994, 294)

Krisztián Anderkó